

SVENSKA DAGBLADET

Debatt

”Systemet med fritt skolval måste bytas ut”

PREMIUM Ökad segregation och deprofessionalisering av läraryrket är några av effekterna av det fria skolvalet. Nu krävs en grundlig utredning med siktet inställt på att hitta alternativ till nuvarande marknadssystem, skriver ett flertal forskare.

Lärare förväntas vara lojala med skolans ”varumärke” och ”marknadsföra” sin skola, skriver debattörerna. Foto: Berit Roald/TT

DEBATT | SKOLAN

Debatten om vinster i välfärden döljer frågan om det fria skolvalet, som starkt bidrar till minskad likvärdighet i skolan. I den nyligen publicerade boken ”Skolan, marknaden och framtiden” samlas forskare från olika discipliner som studerat marknadsreformerna och deras konsekvenser för den svenska skolan. Boken visar hur det fria skolvalet bidrar till ökad segregation och deprofessionalisering av läraryrket, vilket sammantaget bidrar till minskad likvärdighet. Skolans kompensatoriska uppdrag kommer därmed på skam.

Debatt

Debattörerna argumenterar för att det fria skolvalet bidrar till ökad segregation och deprofessionalisering av läraryrket, vilket sammantaget bidrar till minskad likvärdighet i skolan.

Åsikterna som uttrycks är skribentens egna.

Med det tidiga 1990-talets omfattande marknadsreformer skapade Sverige ett av världens mest marknadsutsatta skolsystem. Det fria skolvalet innebär att elever i gymnasieskolan har rätt att välja vilken skola som helst i hela landet, oavsett huvudman. På så sätt blir skolsystemet till en marknad, oberoende av driftsform och huvudmannaskap. Detta marknadssystem har, vilket på senare tid har blivit allt mer uppenbart, en rad negativa konsekvenser för skolans roll och uppdrag.

I boken illustrerar vi bland annat hur det fria skolvalet ytterligare spär på boendesegregationen och bidrar till ökad ojämlikhet i skola och samhälle. Marknadssystemet gör eleverna till konsumenter, skolorna till producenter och utbildningen till en vara. Skolor lägger stor möda på att genom marknadsföring och andra insatser attrahera ”rätt” elever. Vinnarna är elever från resursstarka hem i tätorter, som både har möjlighet och de resurser som krävs för att göra aktiva, relativt välinformerade val. På så sätt hamnar de på skolor med andra resursstarka elever. Förlorarna är elever i stigmatiserade bostadsområden, elever utanför tätbebyggda områden och elever på lågstatusprogram där valfriheten är begränsad. Dessa elever har vare sig möjlighet eller resurser att göra reella aktiva, relativt välinformerade val. Liksom de resursstarka eleverna, tenderar dessa elever att samlas på samma skola.

Marknadssystemet påverkar även lärarna. Lärare förväntas vara lojala med skolans ”varumärke” och ”marknadsföra” sin skola. Marknadssystemet har lett till ökad statlig kontroll och likriktning, vilket bidrar till att begränsa lärares professionella handlingsutrymme. Det handlar bland annat om åtgärder för att ta fram siffror för att mäta skolors kvalitet i förhållande till varandra. Här blir lärarnas bedömning och betygssättning avgörande. Elevernas betyg är nämligen en av de främsta indikatorerna på skolors kvalitet, ett mått som också är helt centralt i deras marknadsföring. Det saknas incitament att sätta rätt betyg då betygen också används som mått på lärarnas och skolans kvalitet. Marknadssystemet gör att relationen lärare–elev förändras. Läraren blir säljare och eleven kund, där lärare kan se sig tvungna att ge avkall på sin professionella bedömning för att vara elever och föräldrar till lags.

Frågan om det fria skolvalet är inte okontroversiell. Den har varit uppe till debatt, inte minst i samband med Skolkommissionens slutbetänkande. Kommissionen lyfte fram minskad likvärdighet och ökad segregation som två allvarliga konsekvenser av det fria skolvalet.

av en tro på valfrihet och marknadslösningar inom välfärden. De föreslår bland annat införandet av obligatoriskt skolval, mer riktade anslag till skolor med särskilda utmaningar och större krav på skolhuvudmän för att skapa blandade elevgrupper. Vi menar att dessa förslag till åtgärder inte bara är otillräckliga för att skapa en mindre segregering skola. Genom att göra skolvalet obligatoriskt befästs den princip som så starkt medverkat till att skapa segregation mellan olika kategorier av elever. Vi riskerar därmed att få en skola som skapar goda livsmöjligheter för ett fåtal, samtidigt som livsmöjligheterna för flertalet blir än mer begränsade.

Det är valår och hög tid för våra politiker att våga ta i frågan om det fria skolvalet och dess konsekvenser. Det krävs en grundlig utredning med siktet inställt på att hitta alternativ till nuvarande marknadssystem. Elever i den svenska skolan har rätt till en utbildning som kompenserar för de ojämnt fördelade resurser de har med sig in i skolan. För att skapa en socialt hållbar skola för framtiden måste elever ha rätt till en utbildning som kompenserar för samhällets tillkortakommanden utanför skolans värld. Det fria skolvalet motverkar i allt väsentligt sådana insatser i skolväsendet. Det är nu upp till våra politiker att våga föreslå alternativ till detta system och att erbjuda en skola för alla.

Magnus Dahlstedt

professor i socialt arbete, Linköpings universitet

Andreas Fejes

professor i vuxenpedagogik, Linköpings universitet

Dennis Beach

professor i pedagogik, Göteborgs universitet och Högskolan i Borås

Nihad Bunar

professor i barn och ungdomsvetenskap, Stockholms universitet

Sara Carlbaum

fil.dr. statsvetenskap, Umeå universitet

Marie Carlson

professor i sociologi, Göteborgs universitet

Marianne Dovemark

professor i pedagogik, Göteborgs universitet

Håkan Forsberg

universitetslektor i utbildningssociologi, Uppsala universitet

Martin Harling

fil.dr i pedagogiskt arbete, Göteborgs universitet

Ann-Sofie Holm

docent i pedagogik, Göteborgs universitet

Magnus Hultén

biträdande professor i naturvetenskapernas didaktik, Linköpings universitet

Sven-Eric Liedman

professor emeritus i idé- och lärdomshistoria, Göteborgs universitet

Christian Lundahl

professor i pedagogik, Örebro universitet

Mattias Nylund

universitetslektor i pedagogik, Göteborgs universitet

Eva Reimers

professor i pedagogiskt arbete, Göteborgs universitet

Anders Trumberg

fil.dr kulturgeografi, Uppsala och Örebro universitet

Viktor Vesterberg

postdoktor i socialt arbete, Linköpings universitet

[Bli först att kommentera](#)

Så kontaktar du SvD Debatt:

Redaktör: Carina Stensson,
Biträdande redaktör: Björn Jorner,
Mejl: debatt@svd.se,
Telefonnummer: 08-135149,
Twitter: [@SvDDebatt](#),
Facebook: [SvD Debatt](#)

 0 kommentarer

Kommentarsfältet är stängt